

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Laidu saare looduskaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva kaitseala kaitse-eesmärke, kaitsekorda ja korrigeeritakse ala piiri.

Kaitseala paikneb Saare maakonnas Mustjala vallas Võhma külas.

Kaitseala on moodustatud Kingissepa rajooni TSN Täitevkomitee 3. aprilli 1965. a otsuse nr 32 „Looduse kaitsest Kingissepa rajoonis” lisa 2 punkti 73 alusel merelindude ja haha pesitsuskoha kaitseks. Kaitseala nimetati looduskaitsealaks ja määrati kaitsekord Vabariigi Valitsuse 30. aprilli 2004. a määrusega nr 178 „Laidu saare looduskaitseala kaitse-eeskiri”.

Vastavalt looduskaitseseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva kaitseala kaitse-eesmärke, kaitsekorda ja korrigeeritakse piire. Muudatuse on tinginud vajadus tagada paremini nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud elupaigatüüpide kaitse ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (edaspidi *linnudirektiiv*) I lisas nimetatud linnuliikide kaitse. Kaitseala hõlmab osaliselt Natura 2000 võrgustikku kuuluva Küdema lahe loodusala ja Küdema lahe linnuala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti Hiiu-Lääne-Saare regiooni kaitse planeerimise spetsialist Kadri Paomees (tel 452 7764, e-post kadri.paomees@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 447 7386, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee), eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee), jurist Maiu Paloots (tel 730 2244, e-post maiu.paloots@keskkonnaamet.ee), Advokaadibüroo FORT vandeadvokaat Margus Kõiva (tel 528 8090, e-post margus.koiva@fortlegal.com), Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumite vahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson, (tel 60 880, marika.erikson@envir.ee), eksperdihinnangu on andnud Rein Nellis (TÜ Tormipääsu). Eelnõu on keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta Laidu saarel pesitsevaid ja läbirändavaid linde, poollooduslikke kooslusi ja kaitsealuseid liike ning nende elupaiku.

Kaitstakse elupaigatüüpe, mida loodusdirektiiv nimetab I lisas (tärniga on tähistatud esmatahtsad elupaigatüübid). Need on väikesaared ning laiud (1620), rannaniidud (1630*), kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210) ning lood (alvarid – 6280*).

Kaitstakse III kategooria kaitsealuseid liike, mida linnudirektiiv nimetab I lisas, ja nende elupaiku. Need on valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*), randtiir (*Sterna paradisaea*) ja jõgitiir (*Sterna hirundo*).

Kaitstakse ka hahka (*Somateria mollissima*), keda linnudirektiiv nimetab II lisas, ja tema elupaiku.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on loodusobjekti kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus. Laidu saare looduskaitseala kaitse alla võtmise eelduseks on ohustatus, haruldus, teaduslik ja esteetiline väärtus ning tüüpilisus.

Laidu saare looduskaitseala esteetiliseks väärtuseks on kaunid ranniku- ja poollooduslikud kooslused ning saareline maastik. Laidu saare teaduslik väärtus seisneb selles, et see on olnud riikliku seire ala, mille haudelinnustiku koosseisu on järjepidevalt jälgitud 1994. aastast alates.

Lisaks kaitse alla võtmiste eelduste olemasolule tuleb kaaluda kaitse alla võtmise põhjendatust. Laidu saare looduskaitseala puhul on oluline, et ala oli juba varem siseriikliku kaitse all ning on Euroopa Komisjoni otsusega kinnitatud ühenduse tähtsusega alade nimekirja (kuulub Natura 2000 alade võrgustikku).

Haruldased ja ohustatud rannikukooslused ja poollooduslikud kooslused väikesaared ning laiud (1620), rannaniidud (1630*), kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210) ning lood (alvarid – 6280*) on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse. Rannaniidud (1630*) ja lood (alvarid – 6280*) on märgitud loodusdirektiivi I lisas esmatahtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Lisaks eeltoodule on poollooduslike koosluste säilitamine Eesti looduskaitse üks olulisimaid vastutusvaldkondi, kuna meie poollooduslikud kooslused on ühed maailma kõige liigirikkamad elupaigad. Sellised loodusväärtused säilivad ainult inimese kaasabil. Ilma niitmise või karjatamiseta poollooduslikud kooslused võsastuvad ning nende liigirikkus kaob. Senise traditsioonilise niitmise ja karjatamise lakkamisele järgnev võsastumine ja roostumine on olulisim niidukoosluste elurikkuse säilimist ohustav tegur (Looduskaitse arengukava aastani 2020). Tegemist on kooslustega, mis on Lääne-Eestile väga iseloomulikud.

Elupaigatüüp **väikesaared ning laiud (1620)** on oluline lindude pesitsus- ja puhkepaik. Madalakasvuliste niidutaimedega soontaimede poolest liigirikkad looduslikud või poollooduslikud rohumaad **rannaniidud (1630*)** on Eestis kõige ulatuslikumad Lääne-Eesti mandriosas ja saartel. Madalmurused rannaniidud on paljude lindude, eeskätt kurvitsaliste

olulised pesitsus- ja toitumispaid. Nende koosluste taimkatte kujunemist mõjutab ühelt poolt maakerge ja teiselt poolt inimene koduloomi karjatades ja heina niites. Hoolduse lakkamisel need võsastuvad. Rannaniidud on Eestis ohustatud, kuna nende püsimine sõltub traditsioonilise niitmise ja karjatamise jätkumisest. **Kadastikud (5130)** on poollooduslikud kooslused, kus kadakas katab vähemalt kolmandiku alast. Kadastikud on levinud peamiselt lootaladel (Saaremaal, Loode- ja Põhja-Eesti paepealsetel) ning vähemal määral sisemaa nõmmedel. **Kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210)** levivad Lääne-Eesti madalikul ja läänesaartel, samuti Põhja-Eesti lavamaal. Need on olulised käpaliste kasvualad. **Lood ehk alvarid (6280*)** on tüüpilised väga õhukese mullakihi ja tasase pinnamoega paepealsetele aladele. Taimestik on lootaladel liigirikas: valitsevad kuivataluvad ja lubjalembesed liigid. Looniite leidub ordoviitsiumi ja siluri lubjakivi avamusaladel Lääne- ja Pärnumaal, saartel ning Põhja-Eesti lavamaal. Euroopas on ulatuslikke looniite veel vaid Rootsis Ölandi ja Gotlandi saarel.

Valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*) on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi ohuväline liik ning on arvatud looduskaitseaduse alusel III kategooria kaitsealuste liikide hulka. Pesitsus- ja rändepeatuspaigad asuvad meil Lääne-Eesti meresaartel ja rannikul. Valgepõsk-laglede arvukus vähenes 20. sajandi keskel katastroofiliselt, selle üks põhjustaja oli intensiivne jahipidamine. 1970. aastatel võeti lagle kaitse alla kõikides riikides, kus ta pesitses, rändas läbi või talvitus ning selle tulemusena hakkas valgepõsk-laglede arvukus suurenema ja pesitsusala laienema. Sellest tulenevalt on valgepõsk-lagle heaks näiteks kaitsemeetmete tõhususest ohus oleva liigi päästmiseks. 2011. aasta lennuloendusel loendati Eestis kokku 143 150 laglet 65 kohas. Muutused põllumajanduslike kõlvikute struktuuris ja levikus üheskoos kliimamuutustega on juba põhjustanud mitmeid, sealhulgas ebasoovitavaid nihkeid valgepõsk-laglede levikumustris ja rändestrategias ning see tendents suure tõenäosusega jätkub (Hanede seire 2011. a koondaruanne ja Linnuatlas).

Randtiir (*Sterna paradisaea*) on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi ohuväline liik ning on arvatud looduskaitseaduse alusel III kategooria kaitsealuste liikide hulka. Randtiir on kaitsealale iseloomulik pesitsev linnuliik ja lindude kaitseks kehtestatav kaitsekord toetab liigi soodsat seisundit. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks tüüpilisuse tõttu sellel alal. Eestis on randtiir peaaegu oma pesitsusala lõunapiiril. Eesti asurkonna suuruseks hinnatakse 8000 – 12 000 paari. Maailmas pesitseb randtiir Põhja-Jäämere ja selle lahtede randadel, väiksematel ja suurematel saartel, polaaraladel ka järvede ja jõgede kallastel sisemaal. Pesitsusala ulatub mitmes kohas piki randa ka parasvöötmesse. Randtiiru talvitusladad asuvad Aafrika ja Antarktika vahel, ulatudes lõunasse kuni paakjääni. Iga-aastase rändetee pikkus on üks pikimaid lindude seas. Kogu Euroopa randtiiru asurkonna suurust hinnatakse 500 000 – 900 000 haudepaarile, kusjuures umbes 60% asurkonnast pesitseb Islandil. Randtiiru ohustavad üleujutused, kiskjad ja pesitsusala täiskasvamine kõrge rohuga, samuti pesitsusaegne häirimine ja munade teadmatusest tallamine (Tiirude kaitse tegevuskava eelnõu, 2014).

Jõgitiir (*Sterna hirundo*) on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi ohuväline liik ning on arvatud looduskaitseaduse alusel III kategooria kaitsealuste liikide hulka. Jõgitiir on kaitsealale ja saarele iseloomulik ja tüüpiline liik, kelle soodsa seisundi säilimist toetab kehtestatav kaitsekord. Jõgitiiru Eesti asurkonna suurus on 6000–9000 paari (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012, Elts *et al.* 2013). Jõgitiir on tiirude perekonna kõige laiemalt levinud liik, kes pesitseb nii väikesaartel, rannikualadel kui ka siseveekogudel. Liigi levila ulatub kogu maakeral tundravööndist subtroopiliste aladeni. Euroopast pärit isendid veedavad talve Aafrika ranniku lähistel (Tiirude kaitse tegevuskava

eelnõu, 2014). Pesakohaks valib jõgitiir avatud liivased, kruusased või mudased alad laidudel või mererannas, kuid erinevalt randtiirust ehitavad nad pesa sageli kõrgemasse rohttaimestikku või selle serva, kuhu pojad saavad kergesti peituda. Eestis kestab jõgitiiru pesitsusperiood 20. aprillist 5. augustini. Sellesse ajavahemikku mahub ka hiline pesakondade poegade lennuvõimestumine. Jõgitiiru kaitse seisukohalt on kõige olulisem pesitsusaegse rahu tagamine laidudel (Tiirude kaitse tegevuskava eelnõu, 2014).

Hahk (*Somateria mollissima*) on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi ohulähedane liik. Hahk on jahedat kliimat eelistav linnuliik, kes on levinud Põhja-Euraasias. Eestis leiab hahka eelkõige Lääne-Eesti saartel ja ka Põhja-Eesti rannikualal. Sisemaale hahk ei tule. Hahk eelistab pesapaigaks neid saari ja piirkondi, mille ümber on vähemalt 3–4 meetri sügavune vesi. Eestis pesitseb 2000–4000 paari. Arvukus kahaneb kiiresti. Haha vaenlased on merikotkas ja rebane. Poegi ja mune ohustavad olulisel määral kajakad, aga ka varesed. Pesitsemist häirivad ka inimesed, mistõttu on pesitsusaegse liikumispiirangu seadmine vajalik (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012, Elts *et al.* 2013).

Loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Laidu saare looduskaitseala kuulub Küdema lahe loodusala koosseisus (EE0040432) üleeuroopaliselt kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on Euroopa Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja II lisas nimetatud liikide elupaikade kaitse.

Linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus

Linnudirektiivi eesmärk on kaitsta kõiki linde tapmise ja püüdmise eest, piirata lindude kütimist ja nendega (samuti nende kehaosade ja neist valmistatud esemetega) kaubitsemist. Direktiiv teeb kohustuslikuks moodustada üleeuroopaliselt ohustatud liikide ja rändliikide elupaikade kaitseks spetsiaalsed linnualad. Linnudirektiivi artikli 4 lõike 2 kohaselt on liikmesriikidel kohustus rakendada erimeetmeid direktiivi lisades nimetatud regulaarselt leiduvate rändlinnuliikide, eelkõige nende liikide pesitsus-, sulgimis- ja talvitusala ning rändepeatuspaikade kaitseks, mis tagaks nende liikide säilimise ja paljunemise nende levikualal.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Laidu saare looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigalised eelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise esinemisalaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud,

kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutlusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärk (looduskaitseseaduse § 14 lõige 2) looduskaitseseaduse §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus looduskaitseseaduse §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest III kategooria kaitsealustest loomaliikidest, keda ei ole seatud kaitseala kaitse-eesmärgiks, on alal punajalg-tilder (*Tringa totanus*), liivatüll (*Charadrius hiaticula*), ristpart (*Tadorna tadorna*) ja tõmmuvaeras (*Melanitta fusca*). Neid liike leidub alal vähe. Kaitseala kaitse-eesmärgiks ei seatud ka I kategooria kaitsealust liiki niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*), kuna tema kohta on vähe andmeid (viimased aastast 2003). Nende liikide puhul tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib looduskaitseseaduse § 55 sätestatud isendikaitse sätetele tuginedes seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Laidu saar on olnud kaitse all alates 1965. aastast. Määrusega muudetakse olemasoleva kaitseala kaitse-eesmärke, kaitsekorda ja korrigeeritakse kaitseala piire.

Ala jätkuv kaitse all hoidmine on oluline eeskätt loodusdirektiivi elupaigatüüpide kaitse-eesmärgist lähtudes ning rahvusvahelise tähtsusega lindude rändepeatus- ja pesitsuspaigana. Keskkonnastrateegia 2030 eesmärk on bioloogilise mitmekesisuse vallas liikide elujõuliste populatsioonide säilitamiseks vajalike elupaikade ja koosluste olemasolu tagamine.

Varem on kaitseala kaitse-eesmärgid nimetatud üldiselt. Kaitseala põhieesmärk oli Laidu saarel pesitsevate ja läbirändavate veelindude, samuti saare geoloogiliste väärtuste ja taimekoosluste kaitse. Uue määrusega täpsustatakse kaitse-eesmärke. Laidu saare looduskaitseala kaitse-eesmärkidesse lisatakse loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüübid väikesaared ning laiud (1620), rannaniidud (1630*), kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210) ning lood (alvarid – 6280*), linnudirektiivi I lisas nimetatud liigid valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*), jõgitiir (*Sterna hirundo*) ja randtiir (*Sterna paradisaea*) ning II lisas nimetatud liik hahk (*Somateria mollissima*). Rannaniidud, kadastikud ja lood on nimetatud ka Küdema lahe loodusala ning valgepõsk-lagle ja hahk Küdema lahe linnuala kaitse-eesmärkide hulgas. Geoloogilisi väärtusi ei tooda eesmärkidenä eraldi välja, kuna nende kaitse on tagatud elupaigatüüpide kaitsega.

Kaitseala eesmärkideks lisatavad loodusdirektiivi elupaigatüübid – rannaniidud, kadastikud, kuivad niidud lubjarikkal mullal ja lood (alvarid) – on alal määratud 2013. aastal Meeli Mesipuu tehtud inventuuride käigus. Rannaniitude, kuivade niitude lubjarikkal mullal ja loodude (alvarite) esinduslikkus on B (väärtuslik), kadastike esinduslikkuse hinnangud varieeruvad vahemikus B–C (väärtuslik kuni küllaltki väärtuslik). Rannaniitusid on alal umbes 7 ha, kadastikke umbes 1,3 ha, kuivasid niitusid lubjarikkal mulla umbes 9 ha ja

loodusid (alvareid) umbes 1,5 ha. Elupaigatüüp väikesaared ning laiud on alal määratud 2001. aastal ja ala esinduslikkus on A (üliväärtuslik).

Laidu saar on tähtsaim lindude pesitsusala Küdema lahes. Valgepõsk-laglet pesitses alal 2014. aasta seire andmetel 9 paari, 2015. aasta seire andmetel 15 paari. 2000.–2008. aastal on kevadrändel loendatud 120–700 peatuvat isendit. 1990. aasta lõpust kuni 2000. aasta alguseni kuulus saar valgepõsk-lagle Eesti viie olulisima pesitsusala hulka ning on ka praegu oluline pesitsusala. Randtiiru pesitses alal 2014. aasta seire andmetel 106 paari (2015. aastal 125 paari) ja jõgitiiru pesitses alal 2014. aasta seire alusel 30 paari (2015. aastal 50 paari). Randtiir ja jõgitiir on tüüpilised rannikuliigid ja seetõttu Laidu saare looduskaitsealale väga iseloomulikud. Hahka pesitses alal 2014. aasta seire andmetel 15 paari, 2015. aastal 10 paari. Hahk pesitseb Eestis peamiselt Lääne-Eesti saartel ning on väga iseloomulik ka Laidu saarele.

Laidu saarel pesitsevatest liikidest on siseriiklikult olulisim valgepõsk-lagle, kelle Eesti asurkonnast (mille suurus on 80–110 paari; Elts *et al.* 2013) 14–19% pesitseb Laidu saarel. Laidu saarel pesitseb veel oluline osa Eesti randtiiru (kuni 1,5%), jõgitiiru (kuni 0,8%) ja hahka (kuni 0,75%) asurkonnast.

Küdema lahe linnualal kaitstakse järgmiseid linnudirektiivi I lisa linnuliike ja I lisast puuduvaid rändlinnuliike ja nende elupaiku: soopart ehk pahlsaba-part (*Anas acuta*), hallhani ehk roohani (*Anser anser*), valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*), sõtkas (*Bucephala clangula*), väikeluik (*Cygnus columbianus bewickii*), külmnokk-luik (*Cygnus olor*), sookurg (*Grus grus*), jääkoskel (*Mergus merganser*), rohukoskel (*Mergus serrator*), hallpõsk-pütt (*Podiceps grisegena*), kirjuhahk (*Polysticta stelleri*) ja hahk (*Somateria mollissima*). Neist lisati kaitseala eesmärkideks vaid valgepõsk-lagle ja hahk. Kõik teised liigid on rohkem seotud Küdema lahe hoiualaga.

Laidu saare looduskaitseala kaitse all hoidmine on põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on Küdema lahe loodus- ja linnuala koosseisus Natura 2000 võrgustikku kuuluva alaga.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks poollooduslike elupaikade ning liikide kaitse, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda vajalike piirangute rakendamist (nt liikumispiirang liikide häirimise vältimiseks pesitsusajal, jahi reguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

Looduskaitseala ja hoiuala kaitsekorra peamine erinevus on selles, et hoiualal on kaitstava ala valitsejal ulatuslik kaalutlusruum kavandatavate tegevuste läbiviimiseks nõusoleku andmiseks, nõusoleku andmiseks lisatingimuste esitamiseks või nõusoleku andmisest keeldumiseks. Kaasneb igakordne kohustus hinnata kavandatava tegevuse mõju kaitse-eesmärkidest lähtuvalt. Looduskaitseaduse § 32 lõike 2 järgi on hoiualal keelatud nende elupaikade ja kasvukohtade hävitamine ja kahjustamine, mille kaitseks on hoiuala moodustatud. Keelatud on ka kaitstavate liikide oluline häirimine, samuti tegevus, mis seab ohtu elupaikade, kasvukohtade ja kaitstavate liikide soodsa seisundi.

Looduskaitseala (ja teiste kaitstavate alade) puhul reguleerib kaitsekorda kaitse-eeskiri koostoimes looduskaitseadusega. Looduskaitsealal on võimalus kaitse-eeskirjaga paljusid

tegevusi (looduskaitsealades lubatud piires) reguleerida täpsemalt. Mitmed neist on sellised, mille puhul ei ole hoiualadel valitsejal õigust neid piirata (inimeste viibimine, jaht jne).

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndi piir

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilist ning põhikaardile kantud maastikuobjekti, milleks on rannajoon. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000).

Kehtiva määruse „Laidu saare looduskaitseala kaitse-eeskiri” järgi on Laidu saare looduskaitseala pindala 18,8 ha. Kaitseala välispiiriks ja sihtkaitsevööndi piiriks on Laidu saare rannajoon. Kaitse-eeskirjas on kaitseala välispiir viidud vastavusse Eesti põhikaardiga ja piiride korrigeerimise tulemusena kaitseala pindala ei muutu.

Laidu saarele eramaid ei jää, kogu saar on eelnõu koostamise ajal jätkuvalt riigi omandis olev maa.

Alal rakendatakse sihtkaitsevööndi kaitsekorda. Kaitse-eeskirja alal ei muutu, sest alal on ka praegu sihtkaitsevööndi režiim. Sihtkaitsevööndi koosseisu jääb kogu ala, kuna seal on lausaliselt inventeeritud elupaigatüübid rannaniidud, kadastikud, kuivad niidud lubjarikkal mullal ja lood (alvarid). Laidu saar tervikuna on inventeeritud kui väikesaarte ning laidude elupaigatüüp.

Sihtkaitsevöönd on vajalik poollooduslike koosluste, kaitsealuste liikide elupaikade ning lindude rändepeatuse- ja pesitsuspaikade säilitamiseks. Elupaikade säilitamise kaudu hoitakse ka tüüpilist maastikuilmet ja kaitstakse looduse mitmekesisust.

Kaitsealuste linnuliikide pesitsusalad on arvatud sihtkaitsevööndisse, sest nendel aladel on vajalik seada ajalisi liikumispiiranguid, mis on oluline lindude pesitsusedukuse tagamiseks, majandustegevuse välistamiseks ja rangemate piirangute seadmiseks muudele tegevustele, mis võivad ohustada kaitsealuste liikide elupaikade soodsa seisundi säilimist või taastamist, sh ehitustegevusele.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitseala kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal leiduvaid loodusväärtusi ning eksperdi Rein Nellise (TÜ Tormipäasu) 2015. aasta arvamust kaitseala tsoneeringu ja kaitsekorra kohta.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate liikide ning poollooduslike elupaigatüüpide soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile. Leebem kaitse-eeskirja seaks ohtu kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamise ja kaitseväärtuste säilimise.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (põhiseaduse § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on põhiseaduse §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb põhiseaduse §-st 53. Tulenevalt põhiseaduse §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse direktiivist 92/43/EMÜ riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tervikuna määratud (hooldatavaks) sihtkaitsevööndiks.

Senise kaitseala ja hoiuala piiride korrigeerimiseks ja kaitseala kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse käesoleva määrusega kehtetuks Vabariigi Valitsuse 30. aprilli 2004. a määrus nr 178 „Laidu saare looduskaitseala kaitse-eeskiri” ning asendatakse Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määruse nr 176 „Hoiualade kaitse alla võtmine Saare maakonnas” lisas esitatud Küdema lahe hoiuala kaart.

Käesolev kaitse-eeskirja eelnõu ei reguleeri kaitsealal kalapüüki ega veekogudel sõitmist, kuna alal ei ole veekogusid. Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutõid ja veerežiimi taastamist ei reguleerita, kuna kaitsealal maaparandussüsteemid puuduvad. Pilliroo varumist ei reguleerita, kuna kaitsealal pilliroogu ei kasva.

2.5.2. Sihtkaitsevööndi kaitsekord

2.5.2.1. Lubatud tegevused

Kaitse-eeskirjaga on inimestel lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid saadusi kogu kaitsealal, välja arvatud 1. aprillist 5. augustini (§ 7 lõike 1 punkt 3). Kaitsealal viibimise keeld ei laiene järelevalve- ja päästetöödele, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusele, kaitseala valitseja nõusolekul teostatavale teadustegevusele ning kaitseala valitseja nõusolekul kaitse-eeskirjaga lubatud töödele. Inimeste viibimine on piiratud ajaliselt kogu saarel, et kaitsta häirimistundlike kaitstavate linnuliikide pesitsuspaiku. Laidu looduskaitseala sihtkaitsevööndis kehtestatava liikumispiirangu jaoks on põhjendatud algusaeg 1. aprill, mis arvestab varapesitsejate (nt hallhani ja hahk) fenoloogiaga.

Viibimiskeelu ajavahemiku lõpukuupäevaks on aeg, kui tiirude järelkurnadest koorunud pojad on saanud lennuvõimeliseks. Tiirude kaitse tegevuskava eelnõu (2014) järgi on selleks kuupäevaks 5. august.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Telkimine ja lõkke tegemine selleks ettevalmistamata ja tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ning kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, näiteks koosluste hooldustööde käigus, et põletada raiejäätmeid ajal ja tingimustel, mis ei kahjusta loodusväärtusi. Lõkke tegemine väljaspool selleks ettenähtud kohta hävitab elustikku lokaalselt ja tegevusega kaasneb tulekahjuoht. Reguleerimata telkimine ja lõkketegemine kaitsealal seavad ohtu kaitseväärtuste säilimise, kuna suureneb negatiivne mõju kooslustele (tallamine, prahistamine, ebaseaduslikud lõkkekohad jne). Kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ja tähistatud telkimis- ja lõkkekohti kaitsealal praegu ei ole.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine 1. oktoobrist 31. märtsini. Jahipidamise üldpiirang lähtub lindude pesitsusperioodist ja peab tagama häirimatuse pesitsuse ajal. Linnujaht ja jahipidamine kaitsealal väljaspool määratud ajavahemikku on lubatud kaitseala valitseja igakordsel nõusolekul kaitse-eesmärgist lähtuvalt ulukite tekitatud kahjustuste vältimiseks, väikekiskjate arvukuse reguleerimiseks ning teadustöö eesmärgil. Kaitse-eesmärke ohustavate ulukite hulka liigitatakse need ulukid, kes võivad hakata tekitama kahju kas inimese varale või kaitseala loodusväärtustele. Näiteks rebane, kährik, vares jt lindudele nende pesitsus- ja peatuspaikades. Kaitseala valitseja võib lubada jahipidamist konkreetsele ulukiliigile igakordse kahju tekkimise korral. Kuna ei ole teada, milline liik ja millisel ajahetkel võib kaitsealal muutuda kaitse-eesmärke ohustavaks, siis ei ole otstarbekas esitada nende liikide loetelu ja küttimise aega, vaid kaitseala valitseja saab määrata, millise liigi küttimist, kui palju, millal ja millisel viisil võib konkreetset juhul lubada. Linnujahiks saab nõusoleku anda vaid erandkorras nuhtlusisendite küttimiseks. Jahieeskirja § 4 lõike 3 järgi tohib kaitseala piires olevatel merelaidudel ja väikesaartel rebasele ja kährikule jahti pidada kastlõksu- või jahikoeraga 1. oktoobrist 30. aprillini. Kuna Laidu saare looduskaitsealal kehtib lindude pesitsusfenoloogiaga arvestav liikumispiirang, mis algab esimesel aprillil, on jahipidamise lubamine lühendatud ajavahemikul 1. oktoobrist 31. märtsini vajalik ja põhjendatud. Samas on kaitseala valitsejale jäetud võimalus kaitse-eesmärgist lähtuvalt lubada jahti ka väljaspool seda ajavahemikku. Jahipidamisele piirangute rakendamine ja linnujahi üldine keelamine on vajalik kaitse-eesmärkide saavutamiseks ja proportsionaalne, sest nii Laidu saare looduskaitseala kui ka Küdema lahe linnuala peamine eesmärk on linnustiku kaitse nende sigimis-, rände-, peatus- ja koondumisaikades. Linnujahi keelamine seal tagab lindude häirimatuse nii pesitsemise kui ka rände ja talvitumise ajal. Laidu saarel ei ole suurt linnujahi survet ja huvi ning põhjendatud ei ole Natura 2000 võrgustiku linnualal rändeperioodil peatuvate lindude jahi lubamine. Kuna tegemist on väikese saarega, siis mõjuks häiring kogu saare ulatuses. Linnudirektiivist tuleneb kohustus kaitsta linde rände-, peatus- ja koondumisaikades ka pesitsusvälisel perioodil. Sõltuvalt aastast võib alal pesitsevatel liikidel olla hiliseid järelkurnade pesakondi, mis ei pruugi linnujahi alguseks olla veel lennuvõimelised ja iseseisvunud, mistõttu läheks nii nende küttimine kui ka häirimine kaitsealal vastuolli linnukaitse põhimõtete ja looduskaitseala üldise eesmärgiga.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga või maastikusõidukiga sõitmine järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga lubatud töödel. Kaitsealal puuduvad liinid ja teed liikluseaduse tähenduses, mistõttu on sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud

vaid eespool nimetatud erandjuhtudel. Sõidukite ja maastikusõidukite piiramatu kasutamine seaks ohtu alal olevad loodusväärtused – tallamisõrnad kooslused. Leevendused sõidukitega sõitmiseks väljaspool teid ja maastikusõidukitega sõitmiseks tulenevad looduskaitseseaduse § 30 lõikest 3.

Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud rahvaürituse korraldamine. Rahvaürituse korraldamiseks ei ole kaitsealal ettevalmistatud kohti ja neid pole plaanis ka rajada. Rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekuta pole lubatud, et vältida elustiku häirimist ja koosluste kahjustamist.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus ning poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalikud hooldus- ja taastamistööd. Kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks võib tekkida vajadus näiteks võsaraieks mõne liigi elupaigas. Kaitseala valitseja nõusoleku nõue võimaldab seada tingimusi tööde tegemise viisile ja ajale lähtuvalt kaitstavate elupaigatüüpide ja liikide vajadusest. Näiteks raiet ei lubata teha lindude pesitsusperioodil.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud adru varumine. Adru varumine on agariku ehk furtsellaaria ja adru kogumine rannalt. Praegu kaitsealal aktiivselt adru ei varuta. Kui tulevikus peaks adru kogumine päevakorda tõusma, saab kaitseala valitseja seada sellele tegevusele tingimusi ja suunata adru varujaid nii, et adru kogumise käigus ei kahjustataks kaitseala kaitse väärtusi. Näiteks saab kaitseala valitseja seada tingimusi adru kogumise ajale, et selle käigus ei häiritaks rannikul pesitsevaid või toituvaid linde, ja seada tingimusi adru kogumise kohale või viisile, et tegevuse käigus ei kahjustataks rannikuäärseid loodusdirektiivi elupaigatüüpe.

Kaitse-eeskirjaga keelatakse küll uute ehitiste püstitamine, kuid erandina on kaitseala valitseja nõusolekul kaitsealal lubatud tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitseala tarbeks, kusjuures kaitseala tarbeks ehitise püstitamisel ehituskeeluvööndisse ei laiene ehitisele ranna ehituskeeluvööndi ehituskeeld. Praegu olemasolevad ehitised saarel puuduvad. Kaitseala tarbeks vajalike ehitiste alla kuuluvad eelkõige laudad, varjualused ja muud kaitseala poollooduslikel kooslustel karjatataivate kariloomade tarbeks ning koosluste ja liikide elupaikade taastamiseks vajalikud ehitised. Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd. Kaitseala valitseja nõusoleku nõue võimaldab seada tingimusi tööde tegemise viisile ja ajale lähtuvalt kaitstavate elupaigatüüpide ja liikide vajadusest.

2.5.2.2. Vajalikud tegevused sihtkaitsevööndis

Kaitsealal poollooduslike koosluste esinemisaladel on nende ilme ja liigikoosseisu taastamiseks ja säilitamiseks vajalik rohu niitmine, loomade karjatamine, puu- ja põõsarinde harvendamine või raadamine. Vajalike tegevusi korraldab kaitseala valitseja. Poollooduslike koosluste hooldamine on vajalik tegevus, kuna hooldamata kooslused (peamiselt eri niidutüübid) võsastuvad ning poollooduslike kooslusi hooldamata pole võimalik täita kohustust tagada kaitse-eesmärkidena nimetatud elupaigatüüpide soodne seisund. Laidu saare looduskaitsealal leiduvate keskkonnaregistrisse kantud poollooduslike koosluste pindala on ligikaudu 19 ha.

2.5.2.3. Keelatud tegevused

Kaitsealal on keelatud (arvestades määrusega sätestatud erisustega) majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitseala kaitsekorra peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Inimeste viibimine alal on keelatud 1. aprillist kuni 5. augustini, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul kaitse-eeskirjaga lubatud töödel. Ala on ohustatud linnuliikide (sealhulgas kaitstavate liikide ja linnudirektiivi liikide) oluline pesitsusala, kus inimeste viibimine häirib pesitsevaid linde ning põhjustab pesapaikade hülgamist, munade või pesapoegade hukkumist. Maaspesitsevate lindude lendu ajamisel avastavad nende pesad kiskjad. Samuti on suur oht maaspesitsevate tiirude munade juhuslikuks tallamiseks. Inimeste viibimise piiramine Laidu saare sihtkaitsevööndis on eesmärgipärane, vajalik ja proportsionaalne, sest viibimiskeelu vajadus lähtub kaitse-eesmärgiks olevate ohustatud liikide pesitsusfenoloogiast ja häirimistundlikkusest pesitsusajal. Viibimiskeelu ajavahemiku lõpukuupäev on kaitse-eesmärkide (tiirude) pesitsusfenoloogiat arvestades 5. august (Tiirude kaitse tegevuskava, 2014).

Kaitsealal lubatud tööde (elupaigatüüpide hooldamise) tegemine ja inimeste viibimine laiul lindude pesitsusperioodil põhjustab kaitse-eesmärkideks seatud liikide häirimist, pesade hülgamist ning munade ja poegade hukkumist, mis on tingitud rõõvluse suurenemisest ja tallamisest. Teisest küljest on Laidu saare kaitse-eesmärkideks ka poollooduslikud kooslused, mis vajavad suvist karjatamist. Laidu saarel saab paadiga päris randa sõita (nt lambaid saarele viies) saare idaosas asuva neeme tipus, kuid sel neemel ja sealt lõuna poole jääval rannal pesitsevad valgepõsk-lagled, kühmnokk-luiged, kajakad, meriskid jt. Seega ei ole sobivat maabumiskohta ilma kaitse-eesmärke ja nende soodsat seisundit kahjustamata võimalik kasutada enne 15. juulit, kui varapesitsejate pojad on pesast lahkunud või lennuvõimestunud. Tallamise suhtes kõige ohustatumad on koloniaalselt, madala rohuga või lagedatel aladel pesitsevad tiirud, kelle pesitsusaeg lõppeb 5. augustil. Nende puhul tuleb 15. juulil algava karjatamise korral koloonia eraldada taraga, mis hoiab kariloomad pesadest eemal. Laidu saare tiirukoloonia asub saare lõunapoolses otsas asuval niidul. Seda niitu ümbritsevas kõrgrohustus pesitseb ka suurem osa saarel leiduvatest valgepõsk-lagledest. Seega välistab saare lõunaosa eraldamine ülejäänud saarest kuni 5. augustini tiirukoloonia häirimise ja tallamise ning võimaldab samal ajal ülejäänud saarel alustada karjatamisega alates 15. juulist. Taraga eraldatud lõunaosa tagab vähemalt pesitsuse alguses häirimatuse ka hilisematele pesitsejatele, nagu tõmmuvaeras, tuttvart ja rohukoskel.

2.5.3. Tegevuste koostööstamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoimingud, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada

ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ning jahiulukeid lisasööta.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

3. Menetluse kirjeldus

Laidu saare looduskaitseala kaitse-eeskirja avalikustamine toimus 1.–16. detsembrini 2016. a Keskkonnaameti Lääne regiooni Kuressaare kontoris. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 30. novembril 2016. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ning kohalikus ajalehes Saarte Hää. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 28. novembril 2016. a. Laidu saare looduskaitseala kaitse-eeskirja muutmise eelnõu materjalidega oli võimalik tutvuda ka Keskkonnaameti koduleheküljel. Kaitse-eeskirja muutmise asjus avalikku arutelu ei toimunud ja selleks ei avaldatud avaliku väljapaneku jooksul ka soovi.

Looduskaitseseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise kohta Riigimetsa Majandamise Keskusele (kaitsealal on tegemist ainult jätkuvalt riigi omandis oleva maaga). Teavitus saadeti ka Mustjala Vallavalitsusele, Saare Maavalitsusele, Keskkonnainspektsiooni Saaremaa büroole, maahooldaja Taavi Eigole, Võhma Jahiseltsile ja Veeteede Ametile. Kirjas paluti teha parandusettepanekuid ja esitada vastuväited. Kirjad sisaldasid teadet, et kui vastuväiteid ega ettepanekuid kirjas nimetatud tähtjaks ei esitata, loetakse seda kaitse-eeskirja muutmise eelnõuga nõustumiseks.

Avaliku väljapaneku ajal parandusettepanekuid ja vastuväiteid ei esitatud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

1. EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50);
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.1.2010, lk 7–25).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taime- ja loomastiku

kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslikke elupaigatüpe ja liikide elupaiku.

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 1 alapunktile 23 on Natura 2000 võrgustiku linnualaks esitatud Küdema lahe linnuala. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktile 165 on Natura 2000 võrgustiku loodusala. Seetõttu tuleb Laidu saare looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Küdema lahe loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 012, 15.01.2008, lk 118–382). Euroopa Komisjoni 3. detsembri 2014. a otsusega 2015/73/EÜ võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade kaheksas ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2014) 9092 all, ELT L 18, 23.1.2015, lk 485–695).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult leiduvate linnuliikide, kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Laidu saare looduskaitsealal on oluline kaitse-eesmärk linnudirektiivi I ja II lisas nimetatud linnuliikide kaitse.

Laidu saare looduskaitseala kaitse-eesmärkide muutmise tõttu tuleb pärast määruse jõustumist muuta ka Küdema lahe loodusala (lisades kaitse-eesmärkidesse kuivad niidud lubjarikkal mullal) kaitse-eesmärke. Natura 2000 linnualade kaitse-eesmärkide seadmine toimub Euroopa maastaabis leitud alal peatuvate või pesitsevate lindude arvuliste künniste alusel. Laidu saare kaitse-eesmärgiks olev jõgitiir, kes ei ole linnuala kaitse-eesmärgiks, ei ületa linnuala kaitse-eesmärkideks seadmise künnist, mistõttu ei ole selle lisamine linnuala eesmärgiks põhjendatud. Randtiiru arvukus ületab Laidu saarel 1% Eesti asurkonnast ja tuleb lisada linnuala eesmärkide hulka. Loodus- ja linnuala piire pole vaja muuta.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Kaitseala piiride korrigeerimine ja kaitse-eesmärkide täiendamine aitab kaasa väärtuslike poollooduslike

koosluste ning ohustatud ja haruldaste liikide säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Laidu saare looduskaitsealaga hõlmata ala on juba tervenisti riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 ei kaasne määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemist. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta. Eelnõu jõustumisega ei kaasne kohaliku omavalitsuse maamaksutulude muutumist, kuna alal jääb kehtima sihtkaitsevööndi režiim.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Laidu saare looduskaitsealal eramaid ei ole, seega maa omandamise kulusid riigieelarvest ei teki.

Keskkonnaregistri kohaselt on kaitsealal inventeeritud ligikaudu 19 ha poollooduslikke kooslusi. Kehtivad toetusmäärad poollooduslike koosluste hooldamiseks (karjatamisega) on 150–250 eurot hektari kohta. Poollooduslike koosluste hooldamisega seoses ei kaasne riigile määruse kehtestamisega lisakulusid, kuna hooldatava ala maht võrreldes varasemaga ei suurene. Kaitsealal puudub metsamaa ja seega ei kaasne määruse kehtestamisega riigile metsatoetuste kulusid.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Määruse vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse

kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Maaeluministeerium esitas märkuse seletuskirja kohta, millega arvestati. Ülejäänud ministeeriumid on kooskõlastasid eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.